

CONTRIBUȚII VALOROASE ALE PRIMELOR FEMEI ARHEOLOG

Teodora-Camelia CRISTOFOR*, Ana-Lăcrămioara LEON**

Keywords: women, education, archaeological expedition, contributions.

1. Introducere

După secole de cercetare și colectare nesistematică a vestigiilor antice, arheologia începe să fie considerată, în secolul al XIX-lea, drept o știință de sine stătătoare față de istorie. Noua disciplină academică, organizată metodologic, avea la bază activitățile prioritare privind descoperirea rămășițelor materiale ale vieții omenești, cercetarea, clasificarea, datarea, restaurarea, conservarea și interpretarea materialelor. Fiind un domeniu abordat, intelectual și practic, de către bărbați – datorită muncii solicitante de pe teren –, implicarea feminină a fost total exclusă timp de mulți ani.

Treptat, arheologia a devenit un domeniu fascinant, o profesie spectaculoasă, dinamică și de succes, centrată pe descoperirea, înțelegerea și punerea în valoare a urmelor trecutului. Abandonând confortul vieții convenționale, *femeile* au încercat cu mult curaj să învingă prejudecățile vremii, depunând eforturi susținute pentru dobândirea cunoștințelor despre trecut, realizând, de multe ori, o muncă de pionierat în descoperirea vestigiilor arheologice. Pe unele, istoria le-a pus la loc de cinste, pe altele aproape că le-a dat uitării și le-a discriminat cu bună știință. Monumentalul Egipt Antic, Grecia și Roma Antică au fost favorite ca destinații pentru explorări arheologice, urmate de Orientul Apropiat, Mesopotamia, America Centrală, Asia, aria excavațiilor extinzându-se apoi în toate colțurile lumii.

Conform scrierilor, Flavia Iulia Helena (248/249-328/329), cea numită și cunoscută ca **împărăteasa Sfânta Elena**, este prima femeie arheolog, datorită demersului ei de a organiza o expediție în Țara Sfântă, pentru a căuta, la Ierusalim, crucea pe care a fost răstignit Iisus Hristos. Sfânta Elena este ocrotitoarea arheologilor. Cu siguranță, pasiunea și interesul pentru arheologie au animat activitatea multor femei ale căror nume rămân necunoscute, informații precise venind din mărturiile acelor timpuri. **Anna Åkerjelm** (1642-1698) s-a remarcat și a fost recunoscută de Curtea Regală a Suediei, pentru cunoștințele sale din domeniul științific, fiind angajată de către aceasta. După căsătoria cu un ofițer militar, a întreprins mai multe călătorii în Europa, inclusiv în Grecia, unde a realizat un studiu al ruinelor de pe Acropole din Atena. Aici a găsit un manuscris arab, pe care l-a donat Universității din Uppsala. După publicarea lucrărilor sale, în „Monitorul Oficial” suedez, a devenit prima femeie suedeză înnobilită prin propriile sale acțiuni și nu prin cele ale unei rude de sex opus.

* Muzeograf ing., Muzeul Științei și Tehnicii „Ștefan Procopiu”, Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași.

** Șef lucr. dr. ing., Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” din Iași, Facultatea de Design Industrial și Managementul Afacerilor.

Pentru renumita scriitoare engleză **Agatha Christie** (1890-1976), arheologia s-a dovedit a fi sursa de inspirație și documentare în unele dintre romanele sale de succes. Ea devine interesată de domeniu în anul 1928 și petrece două decenii, alături de soțul ei, în situri și expediții din Orientul Mijlociu, Italia, Grecia, Egipt și Rusia.

În prezent, arheologia este un domeniu interdisciplinar, deoarece situl arheologic constituie zona de interes a profesioniștilor: topografi, arheologi, arheozoologi, antropologi etc. Rolul generațiilor de azi este să recunoască activitatea și meritele femeilor arheolog, indiferent de țara de proveniență, să le prezinte drept modele, pentru tinerele aflate la începutul carierei profesionale, pentru a le determina să se implice în munca de cercetare specifică acestei științe. În acest sens, lucrarea își propune să evidențieze viața și activitatea unor femei care au deschis drumuri noi în arheologie și au inspirat pe multe altele să îmbrățișeze această meserie, contribuind substanțial la dezvoltarea acestui domeniu extrem de important pentru cunoașterea universală.

2. Femei cu realizări remarcabile în arheologie

Anna APOSTOLAKI (1880-1958)

Prima femeie din *Grecia*, care a lucrat pe tărâmul arheologiei, Anna Apostolaki, a fost o persoană notabilă în mediul cultural din primele decenii ale secolului trecut și în centrul mișcării feministe din țara sa.

Anna Apostolaki s-a născut în localitatea Margarites din provincia Réthymno, Insula Creta, care era atunci parte a Imperiului Otoman. Revoluția cretană a forțat familia ei să se retragă la Pireu, ulterior la Atena. După finalizarea cursurilor gimnaziale la Școala Arsakeion din Atena, a urmat Școala Normală, pe care a absolvit-o în 1899. Diploma de profesor îi oferea una dintre puținele posibilități prin care femeile din Grecia își puteau asigura existența prin forțe proprii. Cu capacitate și aspirații educaționale înalte, Anna Apostolaki a început studiile universitare în anul 1903 la Facultatea de Filosofie a Universității din Atena. În perioada studenției, a lucrat la Muzeul Numismatic din orașul de naștere a democrației, leagănul civilizației occidentale, pe post de asistentă a directorului Ioannis Svoronos, arheolog și numismat, care i-a insuflat pasiunea pentru investigațiile științifice. În 1906, a devenit prima femeie membră a Societății de Arheologie din Atena (înființată în 1837), iar în 1909, a absolvit studiile universitare, fiind una dintre primele zece femei absolvente ale Universității din Atena și, în același timp, prima femeie din Creta cu acest merit. Tot în 1909, a devenit prima femeie membră a Societății de Folclor, societate în cadrul căreia a început să țină prelegeri despre cultura populară. Acest domeniu va constitui centrul cercetărilor și preocupărilor sale de-a lungul carierei, axată pe găsirea de noi legături între tradițiile populare și obiceiurile antice. S-a implicat în protejarea și conservarea unor importante situri arheologice, puse în pericol de luptele Primului Război Mondial.

Interesată de emanciparea femeilor, în 1911, a fost aleasă în Consiliul de Administrație de la Lyceum Club of Greek Women, ce forma tinerele fete în domeniul artizanatului. În cadrul clubului, preocupată de studiul modelelor artistice textile din perioada bizantină până la vremea sa, a colecționat obiecte textile tradiționale cu care a organizat expoziții. Calificarea deținută i-a adus, în 1923, o poziție de curator în cadrul Muzeului Național al Artelor Decorative, cunoscut în prezent cu denumirea de Muzeul de Artă Populară Grecească. Aici s-a dedicat colectării de artefacte antice și obiecte contemporane, costume populare și dantele.

În perioada 1932-1954, a fost directorul Muzeului.

Lamia AL-GAILANI WERR (1938-2019)

Născută în Bagdad (Irak), într-o familie ilustră a țării de origine, a studiat un an la Universitatea din Bagdad, dar licența a obținut-o la Universitatea din Cambridge (Marea Britanie). Din anul 1961, a devenit curator la Muzeul Național al Irakului. În 1970, s-a întors în Marea Britanie, pentru un master la Universitatea din Edinburgh, după care s-a înscris la doctorat la Institutul de Arheologie din Londra. Cercetările sale s-au axat pe sigiliile cilindrice babiloniene. Teza de doctorat a susținut-o în anul 1977, fiind publicată abia în 1988.

Lamia Al-Gailani a fost unul dintre arheologii pasionați de vestigiile Mesopotamiei. Și-a desfășurat activitatea la Londra, ca cercetător onorific la Institutul de Arheologie și ca cercetător asociat la Școala de Studii Orientale și Africane (SOAS). S-a întors frecvent în Irak, încercând să mențină un contact permanent între arheologii irakieni și lumea academică internațională.

Cercetările sale asupra civilizației antice din Mesopotamia sunt publicate în cartea *Primii arabi* (1999). Începând cu anul 2003, Lamia Al-Gailani s-a implicat în conservarea patrimoniului irakian, ajutând la reconstruirea Muzeului Național, distrus de bombardamente. A fost consultant la Ministerul Culturii din Irak. În anul morții, 2019, deținea o bursă de cercetare la Muzeul Metropolitan din New York (SUA).

Gertrude BELL (1868-1926)

Una dintre cele mai puternice femei ale Imperiului Britanic, Gertrude Margaret Lowthian Bell, cunoscută ca arheolog, explorator, scriitor, om politic și administrator colonial britanic, a fost o personalitate complexă și surprinzătoare prin rolul important pe care l-a jucat la fondarea statului Irak, după Primul Război Mondial.

Fică a unui magnat al oțelului din Anglia și nepoata unui fost membru al Parlamentului britanic, Gertrude Bell a studiat la Queen's College din Londra, iar la vârsta de 20 de ani a absolvit Universitatea Oxford, fiind prima femeie care a obținut o diplomă în istorie modernă la renumita instituție de învățământ superior. După absolvire, a călătorit la Teheran (Iran), unde unchiul ei, sir Frank Lascelles, era ambasador. Datorită lui, care, în perioada 1887-1891, a fost ministru plenipotențiar la București, Gertrude a fost în vizită și în țara noastră.

Petrece mult timp în călătorii și dezvoltă o pasiune puternică pentru alpinism, arheologie și limbi străine. Vorbea fluent franceza, germana, italiana, araba, turca și persana. În 1907, alături de arheologul William M. Ramsay (1851-1939), a participat la săpături pe teritoriul Turciei și Irakului, iar în nordul Siriei a descoperit un câmp cu ruine antice. Devine interesată de Orientul Mijlociu, regiune asupra căreia se va concentra, dedicându-i o mare parte a vieții sale. Așa stabilește relații strânse cu liderii și membrii triburilor din acest ținut.

În timpul Primul Război Mondial, a lucrat voluntar pentru Crucea Roșie din Franța, după care s-a alăturat serviciilor britanice de informații din Cairo. Aici a colaborat cu

Thomas Edward Lawrence, scriitor, diplomat și arheolog, pentru a încheia alianțe cu triburile arabe. A fost singura femeie prezentă, în 1921, la Conferința de la Cairo, unde au fost stabilite frontierele Orientului Mijlociu. Observațiile, călătoriile și explorările sale au fost relatate în mai multe cărți și articole, publicate, în special, în timpul celor două decenii ce au precedat Primul Război Mondial.

A iubit arheologia și a contribuit, în 1926, la înființarea Muzeului de Arheologie din Bagdad, punând accent pe dezvoltarea colecției de antichități mesopotamiene.

Numită sugestiv „Regina Deșertului”, în contextul vremurilor în care a trăit, Gertrude Bell a spart tiparele și mentalitățile unei zone marcată puternic de tradiționalism, scriind pagini de istorie, politică și diplomatie.

Margaret BENSON (1865-1916)

A fost unul din cei șase copii ai lui Edward White Benson, viitor arhiepiscop de Canterbury (Anglia). Margaret a fost una dintre primele femei admise la Universitatea din Oxford, fiind remarcată de profesori pentru inteligența vie și realizările deosebite.

Din cauza sănătății precare, a fost nevoită să plece într-o zonă mai caldă. Egiptul a fost atracția și destinația sa favorită, în 1894, devenind prima femeie care primește drept de conducere a săpăturilor într-un sit arheologic din Karnak. Între anii 1895-1897, Margaret Benson excavează cu multă pasiune, entuziasm și tenacitate templul zeiței Mut din Luxor, aducând la lumină dovezi și artefacte spectaculoase din complexul templului. În 1866, i se alătură o altă britanică, **Janet GOURLAY** (1863-1912), interesată și ea de istoria Egiptului antic. Janet îi devine parteneră de muncă și o sprijină activ în efectuarea excavațiilor. Statuile descoperite de ele surprind întreaga lume la vremea respectivă, deși, în acel moment, templul era aproape distrus. Cu toate că nu a avut pregătire ca egiptolog, Margaret a avut capacitatea de a crea un colectiv de profesioniști care să o asiste. A corectat planurile existente ale templului, a decopertat o mare porțiune din zona respectivă, iar rapoartele ei sunt și azi utilizate de arheologii care lucrează în acest sit.

Din nefericire, sănătatea nu i-a permis să continue activitatea în siturile egiptene. În anul 1907, a suferit o cădere nervoasă severă, fiind tratată în Marea Britanie, unde a murit la vârsta de 50 ani.

Gertrude CATON THOMPSON (1888-1985)

Deși născută la Londra, ea a urmat studiile într-o școală privată din Paris. Interesul pentru Egipt și arheologie începe să se manifeste în 1911, când vizitează această țară cu mama ei. O moștenire, ce îi parvine în 1912, o face să fie independentă financiar și, astfel, își poate finanța propriile excavații. Cariera ei începe în 1915, în Franța, ca un fel de asistent al personalului ce lucra în situl arheologic.

Ajunge în Egipt, după Primul Război Mondial, iar în iarna anului 1921, participă la excavații în partea Egiptului de Sus, fiind studentă la Universitatea din Londra. În același an,

Gertrude Caton Thompson conduce și excavațiile templului megalitic Borg in- Nadur din Malta. Printre responsabilitățile sale, s-a numărat explorarea peșterilor de lângă templu, în căutarea vestigiilor neandertaliene, ce ar fi făcut legătura între Malta și Africa. Deși nu a găsit vestigii care să susțină respectiva teorie, ea a descoperit artefacte interesante de ceramică datate în Epoca Bronzului.

S-a reîntors în Egipt, în anul 1924. Interesată de preistoria egipteană, din Paleolitic până la Epoca Pre-dinastică, a fost unul dintre primii arheologi care a descoperit artefacte din această perioadă. Cercetează, clasează și organizează cu multă meticulozitate expoziția egipteană din Anglia (azi, fiind parte din colecțiile valoroase ale British Museum). Se remarcă faptul că este unul dintre primii cercetători care utilizează metoda studiului aerian, pentru localizarea siturilor arheologice.

Metodele științifice utilizate de Gertrude Thompson o situează cu o generație înaintea vremii sale. În 1925, începe să colaboreze cu o femeie geolog, Elinor WIGHT GARDNER (1892-1980), pentru a corela nivelul lacului din zona Faiyum (la 100 km sud-vest de Cairo) cu stratificarea arheologică, fiind primul studiu de acest gen. În următorii doi ani, descoperă două noi culturi neolitice.

În 1928, este invitată în Zimbabwe, să cerceteze originea unor ruine situate lângă Lacul Mutirikwe. Planifică o expediție formată numai din femei, fiind prima dată când se organiza o echipă de acest tip. În urma descoperirilor, se stabilește că ruinele proveneau de la o cultură africană, ceea ce a stârnit controverse în lumea științifică, dar ipoteza este confirmată de studii arheologice ulterioare.

Jane DIEULAFOY (1851-1916)

S-a născut în Toulouse (Franța), într-o familie bine situată material. A studiat la o mănăstire din Auteuil, o suburbie a Parisului, după care s-a căsătorit cu Marcel Auguste Dieulafoy (1870). În același an, a izbucnit războiul franco-prusac, iar soțul ei s-a înrolat în armată, ceea ce o determină pe Jane să îmbrace uniforma de soldat și să-l însoțească pe front. Avea doar 19 ani.

După terminarea războiului, întrucât soțul ei s-a angajat la Căile Ferate din Orient, s-a ivit ocazia ca, în următorii 10 ani, să călătorească amândoi în Maroc și Egipt. Efectuează împreună explorări și desfășoară muncă arheologică, soțul lui Jane fiind interesat să stabilească corelații între culturile occidentale și cele orientale. Nu s-au păstrat dovezi ale activității celor doi soți, din această perioadă.

În 1871, soții Dieulafoy ajung în Persia, iar din acest moment, Jane scrie rapoarte zilnice, face fotografii și ilustrații ale activității în siturile arheologice. Se vor întoarce aici de două ori. Ulterior, documentele ei vor fi publicate în două volume. De fapt, Jane Dieulafoy va rămâne în istorie nu numai ca arheolog, dar și ca explorator, jurnalist și romancier. Este inedit faptul că guvernul francez i-a acordat lui Jane dreptul de a purta pantaloni și îmbrăcăminte specifică bărbaților (atunci când călătorea sau lucra în siturile arheologice), ceea ce, pentru femeile acelor timpuri, era ilegal. Decizia oficială a fost un prim pas înainte, pentru ca femeile să obțină drepturi egale cu bărbații, măcar în ceea ce privește vestimentația.

Într-una dintre cele mai importante localități persane antice, din apropierea Munților Zagros, denumită Susa (azi orașul Shush, Iran), cei doi pasionați arheologi descoperă

numeroase artefacte și frize, o parte dintre acestea fiind expediate în Franța. În prezent, la Muzeul Luvru sunt două încăperi cu vestigii din Susa, descoperite de soții Dieulafoy, printre care faimoasa friză cu lei. Din păcate, multe obiecte au fost deteriorate pe parcursul transportului din Iran spre Franța.

Pentru merite deosebite, în 1886, Jane a fost onorată de guvernul francez cu Legiunea de Onoare în Grad de Cavaler.

Între anii 1888 și 1914, cei doi soți au călătorit în Spania și Maroc. Primul Război Mondial i-a determinat să plece ca voluntari în Rabat (Maroc). Acolo, Jane s-a îmbolnăvit de dizenterie, fiind nevoită să se întoarcă în Franța. A murit în anul 1916, la Pompertuzat. Neavând copii, cuplul a donat Crucii Roșii casa lor din Paris, organizație care utilizează acest imobil și în prezent.

Amelia Ann BLANFORD EDWARDS (1831-1892)

Romancieră, poetă, jurnalistă și călătoare pasionată, Amelia Edwards s-a îndrăgostit de Egipt în timpul unei croaziere pe Nil și a devenit un proeminent egiptolog, cunoscută ca „nașă a arheologiei”.

Născută pe 7 iunie 1831, la Londra, în familia unui bancher, Amelia primește o educație solidă de la mama ei. De timpuriu, se remarcă ca fiind o scriitoare talentată, dar și o ilustratoare a propriilor scrieri, cu toate că părinții nu i-au încurajat latura artistică. S-a rezumat la scris și a publicat mai multe romane, povești cu fantome și articole, care s-au dovedit a fi un mare succes.

Spirit aventuros, Amelia a călătorit în compania prietenei sale, Lucy Renshaw, prin Munții Dolomiți, expediție descrisă în cartea *A Midsummer Ramble in the Dolomites* (1873). Cele două femei au vizitat Egiptul, în perioada 1873-1874, au navigat pe Nil până la Abu Simbel, unde au descoperit, la templul lui Ramses al II-lea, un mic locaș acoperit cu nisip.

Expediția a fost relatată în cartea *Thousand Miles Up the Nile*, publicată în anul 1877 și ilustrată de ea. Aceasta a fost singura ei călătorie în Egipt, dar cariera i s-a schimbat radical, dedicându-se egiptologiei. S-a consacrat exclusiv cauzei salvării și conservării monumentelor antice și siturilor arheologice egiptene, pentru a fi studiate de specialiști înainte de a fi distruse de turismul și dezvoltarea modernă.

Pe baza experienței sale jurnalistice, Amelia Edwards a pornit o campanie pentru susținerea lucrărilor din săpăturile arheologice, a promovat înființarea unei societăți egiptologice, care a devenit oficială în anul 1882, sub denumirea de Egypt Exploration Fund. În demersul de înființare a Societății, i s-a alăturat istoricul Reginald Lane Poole (1857-1939), curator al Departamentului de Monede și Medalii din cadrul celebrului British Museum. Prin campaniile lor susținute, de adunare de fonduri, au reușit să finanțeze, în anul 1884, săpăturile tânărului egiptolog Flinders Petrie (1853-1942), devenit ulterior profesor la Oxford.

Pentru susținerea cauzei sale, Amelia Edwards a efectuat turnee în Anglia și Statele Unite, unde a ținut prelegeri, a scris, a tradus și a publicat mult, munca ei fiind deosebit de respectată. A susținut, cu 2500 £, înființarea Catedrei de Egiptologie și a donat o parte din biblioteca personală și colecția ei de antichități egiptene către University College din Londra.

Margherita GUARDUCCI (1902-1999)

Un prețios dar oferit istoriei, Bisericii și credinței creștine, vine de la Margherita Guarducci, una dintre primele femei care a practicat arheologia în Grecia și prima femeie care a condus săpături arheologice la Vatican, devenind protagonista descoperirii și recunoașterii relicvelor care îi sunt atribuite Sfântului Petru.

Născută în anul 1902, într-o familie florentină, Margherita Guarducci a absolvit Universitatea din Bologna, în anul 1924, iar din 1927, urmează cursuri de master la Școala Națională de Arheologie din Roma și Atena. În Grecia a făcut parte din grupul arheologilor Misiunii Arheologice Italiene din Insula Creta, unde a lucrat cu profesorul Federico Halbherr (1857-1930). De asemenea, a participat la excavarea artefactelor referitoare la Codul Gortyn (cod civil de legi din Gortina, cel mai elaborat document juridic grecesc, ce datează din perioada preelenistică), rezultatele cercetării sale fiind publicate.

După obținerea titlului de docent, în anul 1942, a devenit titulara catedrei de Epigrafie și Grecia Antică din cadrul Universității „La Sapienza” din Roma, poziție pe care a deținut-o până în anul 1973. A predat și la Școala Națională de Arheologie din Roma, până în anul 1978, fiind, pentru o perioadă, și director al acestei școli.

La cererea papei Pius al XII-lea (1876-1958), în anul 1939, au fost inițiate săpături într-o necropolă situată sub Bazilica de la Vatican, unde s-au descoperit o biserică, ridicată de împăratul Constantin, în memoria lui Petru și a altor mucenici, și o serie de cripte cu relicve. Relicvele au stârnit controverse între cercetători și antropologi, dar studiile, desfășurate pe durata mai multor ani, și opinia Margheritei Guarducci au fost hotărâtoare cu privire la atribuirea moaștelor Sf. Apostol Petru. Concluziile cercetărilor sale au fost prezentate papei Paul al VI-lea (1897-1978), care a anunțat oficial, în data de 26 iunie a anului 1968, faptul că Vaticanul deține moaștele Sfântului Petru. Acestea au fost expuse publicului, pentru prima dată, în data de 24 noiembrie 2013. Cu toate acestea, problema relicvelor iscă și în prezent o serie de opinii contradictorii.

Activitatea științifică a Margheritei Guarducci este concretizată în aproximativ 400 de publicații din Italia și străinătate. Experiența sa în epigrafie a fost rezumată în cartea *Epigrafia greacă*, 4 vol., publicată între anii 1967-1978, operă esențială în acest domeniu. Margherita Guarducci a fost membră a mai multor academii din Italia și străinătate. A murit la vârsta de 97 de ani.

Ella Margareta KIVIKOSKI (1901-1990)

Este prima femeie din Finlanda, care a obținut titlul de doctor în arheologie, în anul 1940. Teza ei de doctorat analizează aspecte legate de Epoca Fierului în zona râului Aura din sud-vestul Finlandei. De asemenea, Ella Kivikoski a fost prima femeie profesor care a predat arheologie finlandeză și nordică, la Facultatea de Arte a Universității din Helsinki (1948).

În ceea ce privește studiile, Ella Kivikoski a fost licențiată în istoria artei (1930), a urmat un master în arte (1932), la acestea adăugându-se licența în filosofie-arheologie, obținută în anul 1939. Din perioada studiilor academice, arheologia i-a stârnit curiozitatea și interesul. În

anul absolvirii (1930), a avut prilejul să se alăture profesorului Alfred Hackman, la excavarea unor situri arheologice. În anul 1931, a urmat un curs de arheologie finlandeză și nordică. Este perioada când a luat parte la excavații, mai ales în regiunea sud-vestică a țării, adoptând și dezvoltând teoria profesorului Hackman, care afirma că, în Antichitate, finlandezii au venit din regiunea Mării Baltice și au migrat către sud-vestul Finlandei, după care au populat centrul țării până la Lacul Ladoga. La sfârșitul anilor '30, Ella Kivikoski conducea excavațiile în Istmul Karelia. S-a retras din activitatea profesională în anul 1969.

A lucrat cu plăcere atât la catedră, cât și în siturile arheologice. Nu a considerat că este un impediment să fii femeie, ci trebuie doar să fii tenace și să demonstrezi că poți face față provocărilor. A primit numeroase distincții, dintre care Ordinul Trandafirului Alb din Finlanda în Grad de Comandant (1968) și Ordinul Leul Finlandez în Grad de Comandant (1955).

Tatiana PROSKOURIAKOFF (1909-1985)

Născută în orașul Tomsk din Siberia, Tatiana s-a mutat cu părinții din Rusia în America, în anul 1916, iar din 1924, a dobândit cetățenie americană. A absolvit Colegiul de Arhitectură din Pennsylvania (1930), iar între anii 1936-1937, a participat la două expediții arheologice din Piedras Negras (Mexic). În anul 1939, a luat parte la cercetările științifice din zonele Copan și Chichen Itza.

În perioada 1940-1958, a făcut parte din personalul Institutului Carnegie, care desfășura activități și dezvolta metode de datare a monumentelor civilizației Maya, pe baza detaliilor artistice specifice. Între anii 1950-1955, a fost implicată activ în excavarea sitului Mayapan.

A contribuit la aplicarea metodei structurale pentru descifrarea hieroglifelor mayașe din Perioada Clasică și a dovedit lumii științifice că evenimentele istorice sunt înregistrate pe monumentele Maya. Începând cu anul 1960, Tatiana Proskouriakoff a publicat rezultatele aplicării acestei noi metode de analiză arheologică.

Din anul 1958, Tatiana Proskouriakoff s-a mutat la Muzeul Peabody de la Universitatea Harvard, unde a lucrat până la retragerea din activitate, în anul 1977.

Zsófia TORMA (1832-1899)

Născută la 27 septembrie, în anul 1832, în localitatea Cristeștii Ciceului din județul Bistrița-Năsăud, în familia unui nobil înstărit, a avut în jurul ei persoane cu preocupări pentru studiul Antichității.

Tatăl, József von Torma, politician și membru al Adunării din Transilvania, făcuse o serie de cercetări în castrul roman de la Ilișua (numele dat de romani acestei localități, ce avea o fortificație militară, a fost Arcobadara). Fratele său, arheologul Károly Torma, era profesor universitar la Pesta și membru al Academiei Maghiare de Științe.

După finalizarea studiilor la Cluj, Zsófia Torma s-a stabilit la Orăștie. Deși a fost autodidact, numele ei este legat de cercetările arheologice de la Turdaș, începute în toamna anului 1875, unde a descoperit o colecție bogată de artefacte

din Neolitic (vase de lut, figurine, resturi de ceramică) și sute de tăblițe cu *primele scrieri preistorice din Europa de Sud-Est*.

În 1876, a început cercetarea arheologică în așezarea de la Nandru Vale. Cu toate greutățile întâmpinate din partea localnicilor, care se opuneau săpăturilor, cele două așezări au fost cercetate timp de două decenii. Presa din Transilvania și Budapesta relata cu interes informații despre descoperirile sale, iar în anul 1876, Zsófia Torma a fost invitată și a participat la Congresul Internațional de Arheologie de la Budapesta, unde a cunoscut specialiști de prestigiu, iar obiectele expuse de ea au provocat senzație.

La Congresul de la Berlin, din anul 1876, Zsófia a avut ocazia de a-și prezenta cercetările cu referire la simbolistica solară a semnelor incizate pe vasele ceramice turdășene, unii arheologi fiind de acord cu opinia sa despre similitudinea cu simbolurile găsite pe ceramica de la Troia. La Berlin s-a întâlnit și cu celebrul arheolog german Heinrich Schliemann, descoperitorul legendariei cetăți de la Troia, care a fost impresionat de descoperirile de la Turdaș.

Inteligentă, meticuloasă și perseverentă, înzestrată cu o mare capacitate analitică, Zsófia Torma și-a consacrat toată viața cercetărilor arheologice și științei, într-o breaslă ostilă, unde s-a impus prin rezultatele obținute. A pus bazele cercetării culturii de la Turdaș-Vincaș, din a doua jumătate a Neoliticului vechi (cca. 5500-3500 î.Hr.). Meritele sale au fost pe deplin recunoscute în anul 1899, când a primit titlul de *doctor honoris causa*, acordat de Facultatea de Filosofie a Universității din Cluj, devenind astfel prima femeie care a primit această onoare academică de la Universitatea clujeană. A murit la Orăștie, pe data de 14 noiembrie 1899.

Colecția de obiecte din Neolitic, descoperită de Zsófia Torma, și colecția de manuscrise se găsesc în prezent la Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei.

Tessa VERNEY WHEELER (1893-1936)

Un nume de prestigiu în abordarea arheologiei britanice timpurii este cel al Tessei Verney Wheeler, implicată în săpături importante din Anglia și Țara Galilor, alături de soțul ei, sir Mortimer Wheeler, reputat arheolog.

Născută la Johannesburg, în familia medicului John Verney, educația ei a început la Școala Addey și Stanhope din zona Lewisham (Londra). A beneficiat de faptul că femeile erau acceptate la cursurile oferite de Universitatea din Londra și a urmat istoria, în perioada 1911-1914. Aici și-a cunoscut viitorul soț, căsătoria având loc în anul 1914. A devenit astfel partenera de viață și de muncă a lui Mortimer Wheeler, cu activitate desfășurată pe tărâmul arheologiei. După Primul Război Mondial, Mortimer a fost angajat la Muzeul Național din Țara Galilor, unde ulterior a devenit director.

Soții Wheeler vor participa împreună la excavarea mai multor situri galeze, unde Tessa Wheeler a fost director de șantier, organizând săpăturile, controlând finanțele și înregistrând piesele descoperite. În anii 1921 și 1922, cei doi soți au efectuat săpături la fortul roman Segontium după care, între anii 1924-1925, la fortul Gaer, construit de celți, în Epoca Fierului. În 1926-1927, au întreprins săpături la situl roman din Caerleon. Tessa Wheeler a devenit lector la Muzeul Londrei, în 1928, și a fost a doua femeie aleasă ca membru al Societății de Antichități. Soții Wheeler fondează, în 1934, Institutul de Arheologie, departament din cadrul University College London.

Tessa Wheeler a fost o femeie fermecătoare, cu o carieră scurtă, de 20 de ani, bogată în publicații, fotografii, excavări, ce au dezvoltat noi tehnici arheologice, a contribuit la

punerea în valoare a arheologiei prin vizitarea siturilor de către publicul larg. Activitatea sa a fost întreruptă brusc, prin moartea prematură, survenită în 1936, în urma unei embolii pulmonare.

Bibliografie

1. Adams, A., *Ladies of the Field: Early Women Archeologists and Their Search for Adventure*, Douglas & McIntyre, 2010.
2. Benson, A.C., *The Life and Letters of Maggie Benson, Margaret to her Mother*, Luxor, Feb. 1, 1894 (google text).
3. Carr, Lydia, *Tessa Verney Wheeler. Women and Archaeology Before World War Two*, Oxford University Press, UK, 2012 (Google Book).
4. Diaz-Andreu M.; Stig Sørensen M. L; *Excavating Women-A history of women in European Archeology*, Routledge, New York, 1998.
5. Grec, I. M., *Arheologia, între știință și pasiune*, Vasile Goldiș University Press, Arad, 2009.
6. Luca, S. A., *Așezări neolitice pe Valea Mureșului (II). Noi cercetări la Turdaș-Luncă. Campaniile anilor 1992-1995*, Editura Economică, 2001, București.
7. Palicaș, N., *Probleme de gen în arheologia românească* (PDF).
8. *** *Enciclopedia Universală Britannica*, vol. 2, Ed. Litera, București, 2010, p. 183.
9. *** <https://trowelblazers.com/margaret-benson/>
10. *** <https://375humanistia.helsinki.fi/en/ella-kivikoski/excavations-from-aland-to-karelia>
11. *** <https://www.historytoday.com/archive/feature/forgotten-women-archaeology>
12. *** <https://digventures.com/2015/03/pioneering-women-in-archaeology/>
13. *** <https://tombraderhorizons.com/2013/08/28/10-biographies-of-early-female-archaeologists-explorers/>
14. *** <https://www.penn.museum/sites/expedition/women-archaeologists-in-the-early-days-of-the-museum/>
15. *** <https://simonae.fr/sciences-culture/sciences-humaines/archeologie-feminin-treize-personnalites-histoire-discipline/>
16. *** https://ro.wikipedia.org/wiki/Zsófia_Torma
17. *** <https://www.english-heritage.org.uk/learn/histories/women-in-history/six-groundbreaking-female-archaeologists/>

VALUABLE CONTRIBUTIONS BROUGHT BY EARLY WOMEN ARCHAEOLOGISTS

In times when archaeology was an emerging discipline and dominated by men, some women made significant contributions to the field, many of them being forgotten or less mentioned during the years. Behind men familiar with archaeology, dedicated to discover and study of artifacts, sometimes pioneer women were present too. They were motivated by passion, courage and a good knowledge in the field. Women approached with tenacity the miraculous universe of material historic traces of human civilization. Being bold, determined, eager to travel and with a strong spirit of adventure, ladies of early archaeology crossed foreign and far away countries, digging and exploring for finding material evidence that could recreate the past of lost civilizations. Through their work and mission, women's impressive life stories marked and developed this field, invalidating prejudices.